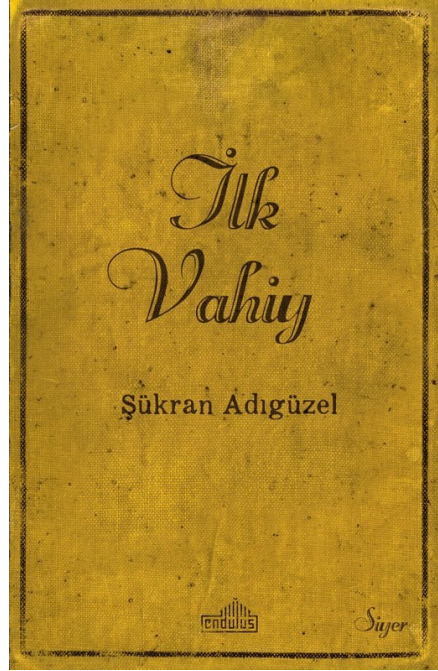

KİTAP TANITIMI

Şükran Adıgüzel, *İlk Vahiy*, 2016, Endülüs Yayıncılık, İstanbul, 160 s.

Yusuf Yapıcı*

Gerek Kur'an'da gerekse de Hz. Peygamber'in sünnetinde Peygamber'in örneği ve hayatının gelecek nesillere sahih ve sağlam bir şekilde aktarılması amacı siyer yazıcılığının gelişimini doğrudan etkilemiştir. Siyer ve İslam tarihi yazıcılığı 1300 yıllık bir gelenek haline gelmiş ve çeşitli sened zinciri ile gelen çok zengin bir rivayet malzemesi oluşmuştur. Bu noktada söz konusu rivayet malzemelerinin, bazı müstehrikler tarafından ön yargılı bir şekilde değerlendirildiğini görmekteyiz. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in aleyhine yorumlanan rivayetlerden hareketle onun vahiy ve risâletinin tamamen beşerî olduğu vurgulanmış, böylece vahyin ilahî yönü dışlanmaya çalışılmışlardır. İşte burada İslâm tarihçilerinin bu rivayetleri bilimsel olarak değerlendirip tasnif ederek yazdıkları risale ve kitaplarla Hz. Peygamberin hayatını, dolayısıyla vahiy-sünnet ilişkisini devrin ilmi

* Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 3. sınıf ve İLAMER İslâm Tarihi ve Sanatları Araştırma Grubu öğrencisi, eposta: yusufyapici3801@gmail.com

usulleriyle kaleme aldıklarını görmekteyiz. Günümüz araştırmacılarından Şükran Adıgüzel siretin bir parçası olarak Peygamber'in ilk vahye muhatap oluşunu inceleyerek siyer çalışmalarına önemli bir katkı sunmuştur. Kitap genel olarak konuyla alakalı rivayetleri belirleyerek bir sonuca varmayı hedeflemiştir. Fakat sadece ilk siyer eserlerine değil konuyla alakalı hadis ve tefsir kaynaklarına da müracaat etmiştir. Bu durum "İlk Vahiy" adlı eserin disiplinler arası bir hüviyet kazanmasını sağlamıştır.

Tarihî çalışmalarda meselelere parçacı değil bütüncül yaklaşmak esastır. Çünkü tarihî olayların tarihsel arka planını incelemek kronolojide boşluk bırakılmaması açısından oldukça önemlidir. Binaenaleyh Adıgüzel, Hz. Peygamber'i doğru ve bütüncül anlamak adına cahiliyye devrini de incelemiş, bu meyanda risâlet öncesi toplumun sosyokültürel ve dinî yapısı hakkında bilgi vermiştir.

Bu eser "Giriş" ve "Sonuç" bölümleri dâhil olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır.

Adıgüzel, giriş kısmında (s. 9-23) konunun önemi ve kapsamı üzerinde durmuştur. İlk vahiy meselesinin çeşitli tartışmalara konu edildiğini ve nakillerin çoğunlukla müsteşrikler tarafından ön yargıyla değerlendirildiğini belirterek konunun önemine vurgu yapmaktadır. Daha sonra Adıgüzel, kavramsal çerçevesini oluşturma adına "vahiy" kavramı üzerinde durmuş, bu bağlamda "vahiy" kavramının taşıdığı lügat ve ıstılah anlamlarını belirtmiştir. Daha sonra "nübüvvet" kavramını ele alan Adıgüzel, bununla ilgili olarak "risalet", "bi'set" ve "meb'as" kavramlarını da değerlendirmiştir. Kısaca bu bölümde, çalışmanın kavramsal boyutu belirlenmeye çalışılmış, böylece okuyucu zihinsel olarak ilk vahiy meselesine hazır hale getirilmiştir.

Giriş bölümünün ardından Adıgüzel, eserin birinci bölümüne (s. 26-69) geçmiştir. Vahiy öncesi Mekke'deki dini yapı ve Hz. Peygamber'in risâleti öncesi inancı hakkında tartışmalar kaleme alınmıştır. Eserde ilk olarak Mekke'deki dini yapı, akabinde ise Kabe'nin varlığının Mekke toplumu için nasıl bir kutsiyet arz ettiği açıklanmıştır. Kabe'nin bu saygın konumu neticesinde "Ahmesîlik" denilen kurumun ön plana çıktığı belirtilmiştir. Daha sonra Adıgüzel, Mekke Toplumunda bir Allah inancının olduğunu belirtmiş ve söylemini ispatı için Kur'an'dan ve Arap

şairlerinden muhtelif örnekler sunmuştur. Fakat Cahiliyye Araplarındaki Allah inancının şirk içerdiğini, çünkü onların kendilerini Allah'a yaklaş-tırması için putları aracı koyduklarını belirtmektedir. Burada Adıgüzel, putperestliğin yaygınlaşmasından bahsederken Amr b. Luhay'ın rolünün fazlaca abartıldığını söyler. Çünkü Adıgüzel, putperestliğin yaygınlaş-masını yıldızlara duyulan saygıyla irtibatlandırmıştır. Esasen yanardağ-ların etkisiyle oluşan bu taşların yıldızlarla ilişkili olduğu düşünülmüş-tür. Cahiliyye toplumunu put olarak adlandırılan taşlara tapmaya sevk eden de budur.

Mekke toplumunda Hıristiyan ve Yahudi dinlerine mensup kimse-lerin olup olmadığını inceleyen Adıgüzel Yahudi nüfusun bulunduğu dair tarihi delillerin mevcut olmadığını, fakat Kureyşlilerden ve köleler-den oluşan Hıristiyan nüfusunun mevcut olduğunu söyler. Bunlardan farklı olarak Mecûsilik ve Sabîlik dinlerinin de bulunduğu parmak basar.

İslâm öncesi Mekke'de dinî yapıyı inceledikten sonra Adıgüzel, Hz. Peygamber'in risalet öncesi inancı konusunu ele alır. Burada üç farklı iddianın varlığından söz eder. Bunlar Hz. Peygamber'in Hanîf olduğu, müşrik olduğu veya herhangi bir dine mensup olmadığı iddialarıdır. Bu iddiaları inceleyerek Hz. Peygamber'in herhangi bir dine mensup olma-dığı kanısının daha doğru olduğunu belirtir. Bilinenin aksine Peygam-berin Hanîf dinine mensup olduğu fikrinin yanlış olduğunu, Hanîfliğin dinî bir kimlik değil, kültürel bir aidiyet olarak anlaşılması gerektiğinin altını çizer.

Birinci bölümün ardından Adıgüzel, kitabın ikinci bölümüne (s.72-142) geçer Bu bölümde Adıgüzel, siyer kaynaklarına göre risâlet öncesi nübüvvet alametlerini incelemiştir. Hz. Peygamber'in doğum öncesi ve doğumuyla ilgili anlatımlarda peygamberlik alametlerinin görüldüğü belirtilmiş ve bunlara ilişkin rivayetlerden bahsedilmiştir. Fakat Adıgü-zel, bu rivayetlerin doğru olmadığı hakkında çok çeşitli iddiaların oldu-ğunu söylese de, müelliflerin bu konuda tutarlılık göstermesininönemli olduğu kanaatindedir.

Nübüvvet alametlerinin incelenmesiyle beraber Adıgüzel, tehannüs dönemine dikkat çeker. Öncelikle tehannüs döneminin ne olduğunu

kavramsal olarak açıklar. Adıgüzel'e göre tehannüs kelimesi "hanefe" fiilinden türemiş olup dini arayış içerisinde olmak anlamına gelmektedir. Her iki fiilin son harfleri farklı olsa da "s" ile "f" harflerinin yer değiştirmesinin Arap dili açısından son derece normal olduğunu ve buna "cedef-cesed" değişimini örnek verir. Fakat Adıgüzel bununla da sınırlı kalmaz ve bu kelimeyi "meyl, teharri, teberrür, teabbüd, i'tizal, istislam" gibi anlamlar ile izah etmeye çalışır. Daha sonra ise Mekke toplumunun ve Hz. Peygamber'in tehannüs uygulamalarına yer verir.

Tehannüs dönemine bir açıklık getirilmesi ile beraber Adıgüzel, ilk vahyin gelişi üzerinde inceleme yapar ve ilk vahyin gelişi hususunda siyer kaynaklarındaki farkları ele alır. Daha sonra ilk karşılaşma Cebrail'in vahiy getirmeksizin Hz. Peygambere görünüp kendini tanıtmamasıyla mı, yoksa Cebrail'in doğrudan vahiy getirmesiyle mi olduğu problemini tartışır. Bu konuya ilişkin rivayetlerin verilmesi ile beraber ilk vahyin ne olduğu konusuna parmak basılmıştır. Bu konu ayrı bir paranteze alınmış ilk vahyin Alak suresinin ilk ayetleri mi, Müddesir suresinin ilk ayetleri mi, yoksa Fâtiha suresi mi olduğu tartışılmıştır. Bu meseleyi derinlemesine inceleyen Adıgüzel, "Kütübü Tis'a" ve ilk beş asırda kaleme alınan tefsir metinlerindeki ilk vahiy rivayetlerini aktarmıştır.

İlk vahyin ne olduğu konusundaki rivayetleri inceledikten sonra Adıgüzel, ilk vahyin uyanıkken mi yoksa uykudayken mi geldiğini, o esnada Peygamber'in kaç yaşında olduğunu Hz. Peygamber'in tavrını, ve ilk vahyin zamanı hakkında bilgiler verir.

Adıgüzel, ilk vahyin zamanı hakkında bilgi verdikten sonra, sonuç bölümüne kadar, "kıssa üslûbunun vahiy anlatımına etkisi" başlığı altında, ilk vahyin gelmesiyle Hz. Hatice'nin tavrını, Varaka b. Nevfel ve Addâs meselelerini, vahyin Hira'da gelmesi ve dağ kültü meselelerini kısaca anlatmıştır.

İkinci bölümü noktalayan Adıgüzel, eserinin sonuç kısmına (s.143-145)geçmiştir. Adıgüzel, Mekke'deki sosyo-politik ve dini yapıdan başlayarak anlattığı ve neticesinde ilk vahye kadar getirdiği süreç, bu bölümle sonuca bağlamıştır. Hz. Peygamber'in ilk vahiy tecrübesiyle ilgili anlatımlarda rivayet çeşitliliğinin ve farklılığın mevcut olduğunu, rivayetlerin hangi kaynaklarda geçtiğini belirtmiştir.

Eser sonuç bölümünün ardından, geniş bir bibliyografya ve dizinlerle (s.147-160) sona ermiştir.

Yazarımız Şükran Adıgüzel çalışmasında Hz. Peygamber'e ilk vahyi gelişine kadar ki tarihsel seyri araştırmasına konu olarak seçmiştir. Bu bağlamda Mekke'deki dini yapıyı, Hz. Peygamber'in risalet öncesi inancı ve ilk vahyi İslam tarihi araştırma yöntemleriyle nitel olarak incelemiştir. Kitabı özgün kılan husus ise Adıgüzel'in rivayetleri olabildiğince objektif incelemesidir. Sadece İslam tarihi kaynaklarından değil aynı zamanda tefsir ve hadis gibi kaynaklardan da yararlanması esere ciddi bir üslup kazandırmıştır. Rivayetler verildikten sonra kabul edilen görüşün genellikle ekseriyet bazlı orantı olması dikkat çeken bir husustur. Örneğin rivayet verildiğinde o rivayet hakkındaki genel görüş kabul edilmiştir. Yazının başında da belirtildiği gibi, kitabın parçacı değil bütüncül olması okuyucuya tarihsel arka planı görme açısından fayda sağlamıştır. Eserde herhangi bir dağınıklık görülmemiş ve kronolojik sıradan sapılmamıştır.

Son olarak Mekke'deki sosyo-politik ve dini yapıdan Hz. Peygamber'in ilk vahyi almasına kadarki sürece kadar bu konuda ne tür rivayet farklılıklarının olduğu, Hz. Peygamber'in risalet öncesi ne tür bir dini hayat yaşadığı, tehannüs devrinin özellikleri ve ilk vahyin nasıl geldiği hakkında bilgi edinmek isteyenlere aradıkları pek çok bilgiyi "İlk Vahiy" de bulabilirler. Tanıtımını hazırladığımız Ar. Gör. Şükran Adıgüzel'in bu araştırması "ilk vahiy" bağlamında bu denli incelenen ilk örnek olması ve yoğun emek isteyen bir konuya temas etmesi sebebiyle oldukça önemli bir çalışmadır.